

Maurits Cornelis Escher’in “Gece ve Gündüz” Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme

Berna Özlem Özcan¹

Ayhan Özer²

Özet

Maurits Cornelis Escher, “Gece ve Gündüz” adlı eseriyle sanat dünyasında çarpıcı bir etki yaratıyor. Bu eser, Escher’in karakteristik tarzını yansıtan karmaşık geometrik desenler ve optik illüzyonlarla doludur. İki boyutlu bir düzlemde gerçeklik algısını sorgulayan sanatçı, görsel çelişkilerle izleyiciyi etkilemeyi başarıyor. Escher, “Gece ve Gündüz” eserinde siyah ve beyaz renklerle kontrast oluştururken, geometrik şekiller ve figürler arasında karmaşık bir ilişki kuruyor. Tekrar eden desenler, sonsuz döngüler ve tersine çevrilen formlar, eserin merkezi temasını oluşturur. İzleyici, bir yandan düzeni ve simetriyi takip ederken, diğer yandan çelişkili ve çift anlamlı bir dünyanın içine çekilir.

Escher’in ustalığı, görsel yanılsamalar yaratma becerisiyle birleşir. “Gece ve Gündüz”de, pozitif ve negatif alanların ustaca birleşimiyle oluşturulan motifler izleyicinin dikkatini çeker. Bu, sanatçının gerçeklik algısını bozan optik illüzyonlarını vurgulayan bir örnektir. “Gece ve Gündüz”ün temelinde, zıtlıkların bir araya gelerek uyum içinde var olabileceği fikri yatar. Escher, görsel bir paradoksla yalnızca estetik bir deneyim sunmakla kalmaz, aynı zamanda insan düşüncesinin karmaşıklığına da bir gönderme yapar. Sonuç olarak, “Gece ve Gündüz” Maurits Cornelis Escher’in sanatsal dehasını ve sıra dışı bakış açısını sergileyen etkileyici bir eserdir. Bu resmin 600’den fazla baskısı yapılmış pek çok ülkede sergilenmiştir. Türk sanat izleyicilerinin mutlaka yakından görmesi ve detaylarını incelemesi, gereken önemli bir eser olduğunu belirtmek gerekir.

“Kaosa bayılıyorz çünkü düzen üretmeyi seviyoruz”.

M. C. Escher

1 Doç., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, Hatay, Türkiye. bernaozlem.ozcan@gmail.com, Orcid:0000-0001-9957-5346

2 Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Gaziantep, Türkiye. ayhanozer77@gmail.com, Orcid: 0000-0002-0014-4608

Giriş

Mauris Cornelis Escher, 20. yüzyılın ünlü grafik sanatçılarından biridir. Sanat anlayışı ve eserlerinin en büyük özelliği, optik illüzyonlar, geometrik şekilleri kendine özgü biçimde kullanımı ve perspektif oyunları ile dolu olmalarıdır. Escher'in eserleri, gerçeklik algısını sorgulayan, zihni ve görsel algıya meydan okuyan, karmaşık yapılar içerir. Escher, matematiksel prensipleri ve düzenlemeleri sanat eserlerine başarıyla entegre etmesiyle tanınır. Yapıları, sonsuz döngüler, merdivenler, yansımalar, tekrarlanan desenler ve geometrik transformasyonlar gibi unsurlarla doludur. Bu şekilde, Escher'in sanatı, mantık ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgular ve izleyiciyi şaşırtıcı ve hayret verici bir dünyaya taşır.

Escher'in eserlerinin başka bir önemli özelliği ise paradoksların kullanımıdır, eserleri imkânsız figürleri, sonsuzluk ve sonsuz döngüler gibi tezatları barındırır. Bu paradoksal yapılar, izleyiciye gerçeklik algısını sorgulama ve görsel olarak şaşırtıcı deneyimler sunma imkânı verir. Escher'in sanatı aynı zamanda karmaşık detayları ve ince işçiliğiyle de dikkat çeker. Teknik olarak ustalıklı yapılan detaylar ve keskin çizgiler, eserlerine derinlik ve görsel çekicilik katmaktadır.

Bu çalışmada, M.C. Escher'in resimlerinin en büyük özelliği, optik illüzyonlar, geometrik şekillerin kullanımı ve perspektif oyunları ile dolu olmasıdır. Escher, matematiksel prensipleri sanatına entegre ederek gerçeklik algısını sorgulayan, paradokslarla dolu şaşırtıcı ve karmaşık dünyalar yaratmıştır. Bu çalışmada, Escher, sanatı tanıtmaya ve "Gece ve Gündüz" Adlı eseri incelenmeye çalışılmıştır.

Maurits Cornelis Escher

1898 yılında Hollanda'nın Leeuwarden şehrinde doğan M.C. Escher, çocukluğunda marangozluk ve piano dersleri de dahil olmak üzere kapsamlı bir eğitim almıştır. İlköğrenim yıllarında okul ortamında mutlu ve başarılı bir öğrenci olmadı. Ortaokul yıllarında öğretmeni F. W. Van der Haagen tarafından çizim yeteneği fark edilen Escher, Harlem Mimari ve Dekoratif Sanatlar okulunda mimarlık eğitimine başlar. 1919-1922 yılları arasında orada okuduğu sırada, öğretmeni Hollandalı Samuel Jessurun de Mesquita'nın teşvikiyle çizim ve baskı resim dersleri alır. "Litografi gravür ve ahşap baskı tekniklerinde kendini geliştiren Escher'in illüstrasyonlarını içeren ahşap baskılar ile ilk kitabı Flor de Pascua 1921 yılında yayımlanır" (Piller, 2021). Bu kitapta yer alan eserlerinden bazıları aşağıda görülmektedir. (Görsel 1)

“Escher İlk solo sergisini 1923 yılında ‘Circolo Artistico’ Siene’de açar” (Escher, 2023). -1935 yılları arasında eşi Jetta Umiker ile Roma’da yaşarken, İtalya ve İspanya gezileri yapar. 1936 yılında gerçekleştirdiği İspanya gezisinde, Granada El Hamra Sarayını süsleyen İslami çini desenlerinden etkilenmiştir.

(Görsel 2). Bir düzlem üzerinde üst üste binmeden ve boşluk bırakmadan yerleştirilmiş geometrik örüntülerdir. H. S. M. Coxeter’in bir makalesinde yinelenen hiperbolik örüntüleri gördükten sonra, hiperbolik sanat yaratmak için ilham almıştır. (Becker, 2012). Sanat anlamında Mozaikleme de denilen bu teknikten etkilenerek birçok kopyalama ve eskiz çalışması yapmıştır. Ancak Escher geometrik formlardan ziyade figüratif mozaikleme tercih etmiş ve düzenli olarak birbirine kenetlenen balıklar, sürüngenler, kuşlar ve insan figürleri tercih etmiştir (Ramchurn, 2015). Tessellation (mozaikleme) tekniğinin Escher’in sanatı üzerindeki etkisi sonraki yıllarda yapacağı tasarımlarına da esin kaynağı olacaktır.

Görsel 1. M. C. Escher, “Flor de Pascua” Ağaç Baskıları 1921.

Üvey Kardeşi olan Jeoloji Prof. Berend George Escher, 1937 yılında o’nu Kristalografi ile tanıştırır. Kristallerin çokgen yapısı onu çok etkilemiş ve ilerleyen dönemlerde çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur. “Roger Penrose ve Harold Coxeter ile kurduğu dostluklar, Escher’i matematik ve geometri konularında beslemiş ve bu durum resimlerinin biçiminde belirleyici olmuştur” (The life of Escher, 2023).

Görsel 2. El Hamra Sarayı Duvar Çinileri

Aynı yıllarda artan siyasi gerilim Escher'i, önce İsviçre'ye daha sonra Belçika'ya taşınmak zorunda bırakır. 1941'de İkinci Dünya Savaşı sırasında Brüksel'in işgaliyle Hollanda'ya dönen Escher, Baarn'a yerleşir, 1972 yılındaki ölümüne kadar çalışmalarını burada sürdürür.

M. C. Escher'in Sanatı

Escher, sanat yaşamı boyunca yüksek düzeyde teknik uzmanlık gerektiren ve detaylara gösterdiği titizlikle tanınan bir sanatçı olmuştur. Escher'in, bilinen 448 litografi, gravür, mezzotint ve ağaç baskıdan oluşan eserlerinin yanı sıra 2000'den fazla desen ve eskiz çalışması vardır. Bunlara ek olarak; çok sayıda kitap resimlemiş, banknotlar, pullar ayrıca duvar resimleri, halı ve kakma panolar tasarlamıştır. 1916 – 1922 yılları arasındaki erken dönem çalışmalarında otoportreler, kafatasları, hayvanlar ve dini konuları işlediği görülür (Görsel 3. ve 4.). Bu dönem çalışmaları teknik ve perspektif açısından sonrakilere kıyasla basittir. Yine bu yıllarda, linolyum, metal gravür, ağaç baskı gibi farklı özgün baskı tekniklerini deneyimlemiştir.

Görsel 3. Exlibris, 1917

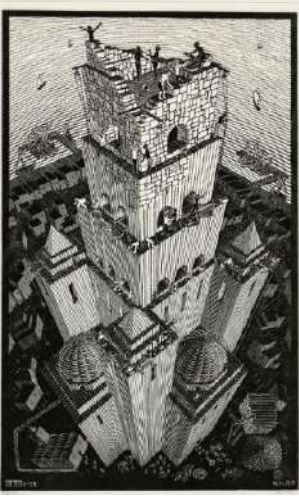

Görsel 4. Self Portrait in a Chair, 1920

1923–1935 yılları arasındaki İtalya döneminde ağırlıklı olarak İtalya kasabalarını betimleyen peyzajlar, dini temalar içeren mimari yapılar, balık ve kuş gibi hayvanları ve figürlerden oluşan geniş içerikli kompozisyonlarını resimlemiştir. Ayrıca, gökyüzünde yüzen kale, sulara gömülmüş katedral gibi sürrealist peyzajları da bu dönemi için dikkat çeker. Tower of Babel (1928), The Drowned Cathedral (1929), Coast of Amalfi (1931), Hand with Reflecting Sphere (1935), gibi ahşap gravür eserler bu dönem işlerinden bazılarıdır (Görsel 5. ve 6).

Görsel 5. Tower of Babel, 1928

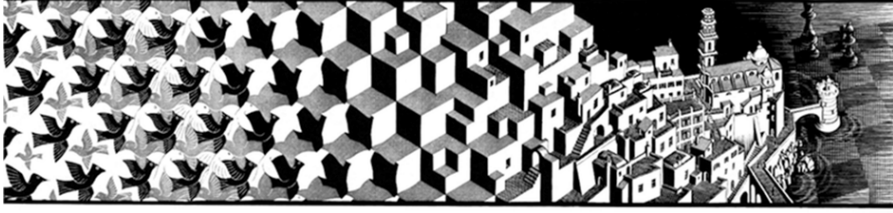

Görsel 6. Hand with Reflecting Sphere 1935

1937-1941 yılları arasında İsviçre ve Belçika'da yaşadığı dönemde, önceleri yoğunlaştığı peyzaj ve mimari çalışmaları yerlerini, daha soyut çalışmalara bırakmıştır. Bu dönem resimlerinde çoğunlukla, çarpıtılmış üçgen kare gibi temel geometrik şekilleri bir düzleme mozaik biçimde yerleştirdiği görülür. Bu resimlerinde, düz bir yüzeyde sistematik olarak yerleştirilen figürler arasındaki boşluklar, tanınabilir yeni şekiller oluşturarak sonsuz sayıda tekrar edebilecek bir örüntü bütünü yaratmıştır. Bu resimlerinde bir eksen etrafında; dönen, kıvrılan, birbirine kenetlenen balık, kuş gibi tekli, ikili ve üçlü farklı hayvan motiflerinin bir arada kullanıldığı tasarımlar geliştirmiştir.

Görsel 7. Metamorphosis II Detay, Ağaç Baskı, 1940.

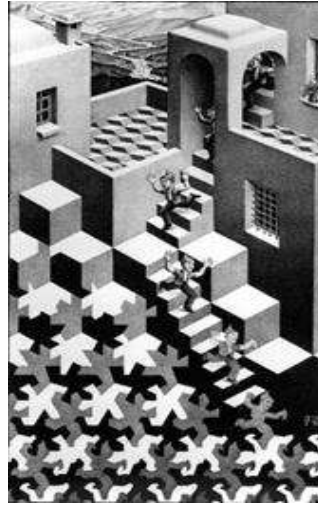

Escher'in bu resimlerinde ön ve arka planlar arasındaki ayrımı yok ettiğinden, izleyici, dilediği herhangi bir şekil kümesini ön plan olarak görmeyi seçebilir (Poole, 2005). Escher, sonraki işlerinde figürler arası geçişin düzlemin kendisinden kurtulduğu, üç boyut ve perspektifin bir arada olduğu kompozisyonlar (metamorfozlar) tasarlamıştır (Görsel 7, 8, 9). Metamorphosis I (1937), Cycle (1938), Sky and Water I (1938) ve Metamorphosis II (1940) gibi eserleri bu dönemde üretmiştir. Escher'in en değerli temalarından biri, aynı görüntü içindeki figürler ile arka plan arasındaki ilişkidir.

Görsel 8. Sky and Water II, 1938.

Görsel 9. Cycle 1938.

1941–1954 yılları arasındaki Hollanda döneminde mantık dışı tanımlanabilecek çoklu bakış açısıyla gerçekleştirdiği imkânsız mekanlar tasarlamıştır. Ayrıca, exlibrisler bitki ve hayvan illüstrasyonları, çok yüzlü geometrik formlar (yıldız kristaller) üzerinde hayvan motifleriyle gravür ve ağaç baskıları yapmıştır.

Görsel 10. Up &Down, 1951.

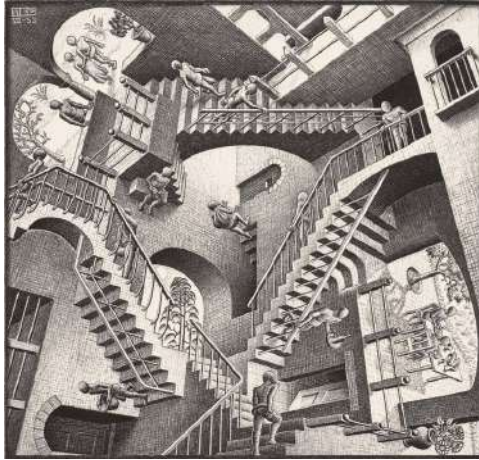

Görsel 11. Reptiles, 1943.

Esher'in bu döneminin bazı ünlü eserleri şunlardır: (1947) Up and Down (Görsel 10) (1943), Reptiles (Görsel 11), (1947) Other World, (1948) Drawing Hands, (1951) House of Stairs ve belki de gelmiş geçmiş en ünlü eseri olan Relativity (Görsel 12).

Görsel 12. Relativity, 1953.

Esher'in 1955 sonrası geometri ve sanatı bir araya getirdiği eserleriyle tanınırlığının arttığı ve büyük başarı kazandığı görülür. İki boyutlu simetrik tekrarlardan oluşan mozaikleme yöntemi farklı bir boyuta evrilir. (Görsel 13) Print Gallery (1956), Circle Limit I (1958), (Görsel 14) Circle II, (1959) Circle Limit III, (1960) Circle Limit IV, (1963) Mobius Strip (Red Ants) bu tür çalışmalarına örnek olarak gösterilebilir.

Görsel 13. Print Gallery, 1956.

Görsel 14. Circle Limit II,I 1959

“Matematikçiler hiperboliğin ilk tekrar eden kalıplarını yarattılar başlangıçta sanatsal amaçlar için yaratılmamış olmasına rağmen, Escher, hiperbolik geometri ve sanatı dört tasarım modelinde birleştiren ilk kişi oldu” (Dunham, 1999: 239). 1958’de H. S. M. Coxeter’in kopyasını gönderdiği “Kristal simetrisi ve genellemeleri” adlı yayınındaki metin illüstrasyonu onun motiflerin dairesel bir sınıra doğru giderek küçüldüğü yinelenen desenler tasarlama sorununa çözümünü gösterdi. “Bu örüntü, hiperbolik düzlemlerin Poincaré disk modelinde üçgen mozaikleme olarak yorumlanabilir ancak Escher muhtemelen örüntü oluşturma sonuçlarıyla daha çok ilgilendi” (Dunham, 2003: 452). 1972’deki ölümüne kadar, bir düzlemde bulunan mozaik yapıdaki simetri gruplarını tekrarlayan hiperbolik³ çeşitli hayvan figürleri kullanarak fantastik bir şekilde kurguladığı resimler yapmıştır. Bu hiperbolik kalıplarını oluşturmak için “klasik” cetvel ve pusula yapılarını kullanmıştır. “Escher, matematikçilerin yüzyıllar önce bulduğu, hiperboliğin yinelenen üçgen mozaik düzlem kalıpları ile sanatı birleştiren bir sanatçıdır” (Douglas, 2003: 239).

Circle Limit I, II, III, IV adını verdiği dört çalışmada, figürlerini merkezden dışarıya ya da içeriye küçülecek şekilde düzenlemiştir. “Bu durum matematikte yer alan limit kavramının bir nevi görseli niteliğindedir. Üç boyutlu bir hiperboloidin iki boyutta bir izdüşümü olarak da görülebilmektedir” (Kara, 2021: 113) Bazı çok yönlü bakış açısına sahip imkânsız mekân çalışmalarında ise “Droste Etkisi”⁴ kullanarak yarattığı yineleme, görüntü-

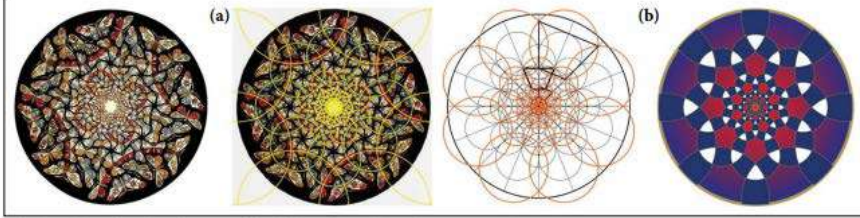
3 Hiperbol: Bir düzlemin odak denilen durağan iki noktaya uzaklıkları değişmeyen noktaların geometrik yeri olan eğri (Türk Dil Kurumu Bakanlığı. (2019). Güncel Türkçe Sözlük bkz. sanat <https://sozluk.gov.tr/>).

4 Droste etkisi, benzer bir resmin gerçekçi bir şekilde ortaya çıkmasının bekleneceği bir yerde, kendi içinde özinelemeli olarak görünen bir resmin etkisidir. (Wikipedia The Free encyclopedia) bkz. <https://en.wikipedia.org>

nün içindeki görüntünün sonsuza kadar gittiği yanılsamasını verir (Görsel 15).

Görsel 15. (a) Escher'in çalışması. (b) Görsel 14a'da verilen çalışmanın analizi.

“...karmaşık sayılar alanı üzerinde belirli bir eliptik eğri üzerinde çizilmiş olarak görülebilir ve resmin idealize edilmiş bir versiyonunun ortada kendini tekrar ettiği sonucuna varılır. Daha doğrusu, $157.6255960832...$ derece saat yönünde döndürülmüş ve 22.5836845286° a faktörü ile küçültülmüş bir kopyasını içerir” (Smit ve Lenstra, 2003: 446).

İki önemli baskı resim sanatçısı Maurits Cornelis Escher ve Albrecht Dürer, resim tekniklerindeki mükemmellik ve ele aldıkları konu türleri açısından benzerlikler gösterirler. Albert Dürer, Rönesans döneminde eşsiz eserler üreten sanatçılar arasında ressam gravür ve ahşap baskı eserleri ile kendisine önemli bir yer edinmiştir. Dürer, dinsel konuları işlediği, günlük yaşamı ele aldığı, portreleri, bitki, hayvan ve manzara resimleri ile yaşadığı dönemin sanat biçimi ve anlayışını da gözler önüne serer. Escher’de, benzer konular ile başlayan tasarım serüvenine, son yıllarında; simetri, görsel yanılsama ve çarpıtma yanında matematik ve geometri bilimini eklemiştir. İki sanatçıda doğayı çok iyi gözlemlemiş ve çalışmalarında ayrıntılara önem vermiştir. Her ikisi de eserlerini ince bir işçilikle ve adeta bir zanaatkarın sabrı ile işlemişlerdir. Ancak Çağdaş dönemlere yaklaştıkça Escher’in eserleri yüzey üzerindeki kompozisyon ve kurgu biçimi, seçtiği temalar ve izleyici de uyandırdığı hayret ve merak duygusu, neyin, nereye nasıl bağlandığı ile ilişkili zihinsel bir problem sunmasıyla Dürer ve çağdaşlarından ayrılır.

Bu anlamda Escher’i hem teknik hem konu hem de ileti açısından tüm zamanlar için aykırı bir sanatçı olarak değerlendirebiliriz. O güne kadarki plastik birçok sanat akımının hayata geçtiği birbiriyle girift ilişkilere girdiği, resim yüzeyini bambaşka anlamlara taşıdıkları bir dönemde romantizmin ardından gelen, izlenimcilikle devam eden ve post-empresyonizm sanatçılarıyla doruğa ulaşan resim sanatı anlayışı, sanatçının sanat anlayışı ile farklı bir

bağlama evrilir. Belki de günümüz grafik sanatının da bir anlamda plastik değerlerinin temeli de böylece atılmıştır.

Bu noktada akla şu önemli bir sorular gelmektedir: Escher; bir tasarımcı, bir el sanatı ustası mı, yoksa önemli bir ressam mıdır? Escher geometriyi kullanarak, bilim ve sanatı bir araya getiren sonsuzluk ve karşıtlık olgularını resim düzleminde araştıran bir bilim adamı olarak mı görülmelidir? Sanatçının yaptığı eserleri incelediğimizde pek çok farklı yönü olduğunu görebiliriz. Öncelikle sağlam bir grafik eğitimi almıştı, meraklıydı, iyi bir gözlemciydi ve hayal dünyası çok zengindi. Ahşabı iyi tanıyan usta bir zanaatçı gibi detaylı bir şekilde işleyebiliyordu, matematik bilgisini eserlerine yansıtarak, resim sanatını başka boyuta taşıyan bir tasarımcıydı. Seçtiği temaları zıtlıklar üzerine kurgulayan bir sanat anlayışı vardı. Eserlerinde kullandığı formları olağandışı kurguda olsa da olağan dünyanın olağan akışı içerisinde doğal yapılarındaymış gibi gösterebiliyordu. Bu sebeple, izleyiciyi olasılıklar üzerinde yeniden düşünmeye sevk eden Escher'i, çok yönlü ve sınırları takıntı derecesinde zorlayan, döneminin çok ötesinde bir sanatçı olarak tanımlayabiliriz.

Escher'in işleri, özellikle de ahşap baskıları ve gravürleri, 70 cm'i aşmayan görece küçük ölçekli ve çok incelikle detaylandırılmış çalışmalardır. Sanatçının hayal gücünün eseri eskizlerini, iki ya da üç renkli kalıpla ve çok küçük hatalar ile ahşap baskılara aktarma başarısı, o'nu, sanatsal anlamda da teknik yetkinlik açısından da başka bir yere koymamızı işaret etmektedir.

Escher, birçok özelliği sanatçı kişiliğinde birleştirmiş bir sanatçıdır. Grafik eğitiminin temel prensiplerini eserlerinde başarıyla uygulaması yanında, matematik ve geometri ile de birleştirebilmiş olması onu çok farklı kılar. Sanatçının, bu düzeyine neredeyse hiçbir sanatçı ulaşamamış, döneminin en başarılı sanatçılarından biri olmuştur. Escher'in eserleri günümüzde temel tasarım derslerinde de en iyi örnek çalışmalar olarak öğrencilere gösterilen tasarımlar olmaya devam etmektedir. Hem birbiriyle çalışan hem de birbirinin boşluğundan yararlanan formları bir araya getirmesi ve bunları da o dönem için inanılmaz bir hassasiyetle ve matematiksel bir sezgiyle çözmüş olması da Escher'in çok iyi bir gözlemci olduğunu destekler niteliktedir. Resimlerindeki orantılar, form ilişkileri, negatif-pozitif ve açıklık-koyuluk ilişkilerindeki tasarımlarındaki özgünlük ve ustalık, çok az tarama yapmış olduğu ilk işlerinde bile kendini gösterir. Olgunluk dönemi eserlerinde geliştirdiği tasarımlarını kalıba aktarmadaki ustalık göze çarpar ve izleyende gerçekçi bir sonsuzluk algısı yaratır. Escher, resimlerinde; iki farklı düzlemi örneğin hem gökyüzü ve atmosferi hem de su ve yerleşim yerini tek bir resimsel yüzeyde sonsuz ilişkide bağlar.

Escher'in çok basit çizgisel bir anlatımla başladığı tasarımlarını; simetri, ayna görüntüsü, deformasyon ve sonsuzluk düşüncesiyle daha ileri bir boyuta taşınması, üç boyutu, bir yüzeye indirgemesi onun en ayrıcalıklı özelliklerindedir. Escher'in en değerli temalarından biri, aynı görüntü içindeki figürler ile arka plan arasındaki ilişkidir (Dotto, 2017: 5). Nereden başlayıp nerede bittiği anlaşılamayan “merdivenler” gibi imkânsız mekanları veya bir bal arısının dönüşüm sürecini anlatan metamorfozlar serilerinde, basit geometrik formları girift üç boyutlu yapılara dönüştürür. Baskılarını birkaç kalıp ile sonuçlandırır. Escher, İspanya'dan dönüşüyle, orada gördüğü ve etkilendiği “tessellasyon” iç içe geçmiş mozaik formlardan yola çıkar ve bu formları kendi tasarımlarının içine serpiştirir. Bu tasarımlarını, baskı yaptığı yüzeyleri bir araya getirerek birkaç kalıpla sonuçlandırır. Çok küçük hata payları ile yaptığı bu türden tasarımlarında, gerçekleştirdiği bu görsel ve geometrik illüzyonlardan matematik bilimcileri de yararlanmışlardır.

Escher'in malzemesi çağdaşlarına kıyasla oldukça kısıtlı ve gelenekseldir. O'nun sanat hayatı çağdaş sanata eğilimin oldukça arttığı, yaygınlaşmaya başladığı bir döneme denk gelir. O dönem sanatçıları; farklı malzemeler, hazır nesnelere, videonun kullanılmaya başlandığı, performansın ve sanatçının birey olarak öne çıktığı bir sanat dilinin yaygınlaştığı dönemi yaşarlar. Günümüz çağdaş sanat anlayışını hazırlayan dönem içerisinde, savaşımlara tanıklık eden Escher'in resimlerinde, onun sanatçı olarak müdahalesini, izini, otoportreleri dışında pek göremeyiz. Bu anlamda onun iç dünyası gizemini korur. Belki de duygusal anlamda en belirleyici özelliği beyazı, zaman zaman da rengi kullanmasıdır. Onun dışında çizgiyi, açık alanları ve kapalı alanları sıklıkla kullanır. Escher, çok az resimsel enstrüman kullanarak yüzeyde, izleyicinin çok derin anlamlar yükleyebileceği ya da hayrete düşebileceği, anlamını kavramak için epey çaba sarf etmesini gerektirecek eserler ortaya koyar. Escher, bu bağlamda dönemindeki sanatçılardan çok fazla aykırılık içerisindedir. Yine onu farklılaştıran diğer bir özelliği de ilk bakışta, olabilir gibi görünen, ancak detaylı incelediğinde, mutlak bir biçimde olmayacağı anlaşılan tasarımlarıdır. Sanatçının plastik yüzeyde “karşıtlıkları” bu denli dengeli kullanması, siyah-beyaz, boşluk-doluluk ve çizgisel alan gibi çok az sanatsal enstrüman ile çok etkili eserler ortaya çıkarmayı başarması altı çizilmesi gereken önemli özelliklerindedir.

Escher'in, erken dönem çalışmalarında simetrik yapıları tercih etmesine karşın sonraları bu biçimsellikten uzaklaştığı görülür. Escher'in resimlerinde, bir nesnenin karşıtı olarak yine aynı nesnenin ters görüntüsünü kullandığını görürüz, ancak her iki nesnede ilk bakışta aynı ekseninde ya da aynı açıdan görünür gibidirler, dikkatli incelendiğinde ama aynı açısız düzlemde olmadık-

ları fark edilir. Escher, bu türden resimsel yanılsamalar (illüzyon), yaratarak hem perspektifle (derinlikle) hem de izleyicinin algısı ile oynayarak o'nu bir tür bulmaca (puzzle) çözmeye yöneltir. Escher'in, eserlerinde birbirinden bağımsız gibi görünen parçaların bir araya gelerek oluşturduğu yeni imgenin bütünlüğü kadar, bütünün her bir parçası da tek başlarına hem görsel hem de algısal çok güçlü etkilere sahiptirler.

Escher'in eserleri, o'nun ne denli geniş bir öngörüye, farkındalığa ve gözlem gücüne sahip olduğu da göstermektedir. Özellikle imkânsız mekanlar serisindeki eserler çok ilgi çeken çalışmalarının başında gelmektedir, bu seride biçimsel yapılarıdaki zıtlıklar yanında, anlamsal zıtlıklardan yararlanmaktadır. Örneğin "Kuşlar ve Balık" serisinde, gökyüzü-yeryüzü ya da kara-deniz gibi tezat konuları yüzeyde bir araya getirirken birbiriyle kurdukları ilişkileri ve zıtlıklarını öne plana çıkarır. İmkânsız mekanlar serisinde, gökyüzünde uçan kuşların, denizde yüzen balıklarla ilişkisi bir boşluk doluluk ilişkisidir. Escher, bu seride nesnelere ve onların oldukları yerleri, birbirleri içinde ve dışında açık-koyu planların döngüsü yanında anlamsal ilişki açısından da bir döngü içerisine sokar. "Kuşlar ve Balık" serisinde görülebileceği gibi, evreni hem içinden hem dışından hem yakın hem uzak taraflarından göstererek, aynı anda evrenin hem biçimsel hem de anlamsal iki farklı boyutunu iç içe geçirmeyi başarmıştır.

Gece ve Gündüz

Escher'in, 1938 yılındaki Belçika dönemine denk gelen bu resmi, biri siyah diğeri gri olmak üzere iki kalıptan oluşturulmuş ağaç baskı bir çalışmadır. Çalışmanın bu kısmında öncelikle eserin görsel yapısı ve teknik boyutu irdelenmiş sonrasın da ise anlamsal iletileri incelenmiştir.

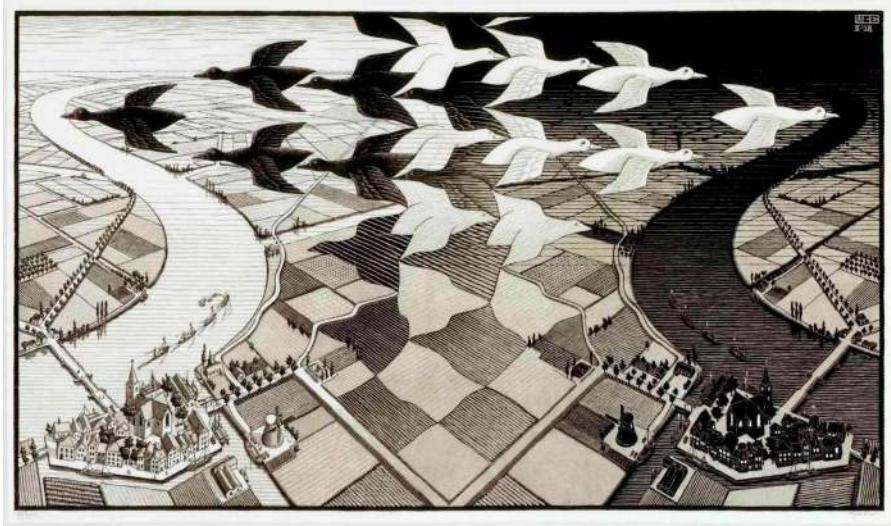
Escher'in "Gece ve Gündüz" adlı eserinde, ilk bakışta bir köyün simetrik yapıya sahip kuşbakışı manzarası görünür. Resmin üst kısmında sağ taraftan sola, sol taraftan da tam tersi yöne uçan kazlar ayna görüntüsü oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Eserin alt bölümünde çiftlik tarlaları, kıvrılan bir nehir ve bir katedrali çevreleyen küçük bir köy yer alır. Orta planda, siyah ve beyaz çini deseni karolar (Tessalation) şeklindeki tarlalar, kademeli olarak deforme olup şaşırtıcı bir şekilde kazlara dönüşürler. Satranç tahtası görünümündeki tarlalar ufka doğru perspektifte geri çekilirken, satranç tahtasının düzlemi yukarı doğru katlanır. Escher'in bu kurgusu, "Gündüz ve Gece" resmine benzersiz bir pozitif-negatif anlamsallık içeren geometrik bir kompozisyon oluşturur. Kompozisyonun sol tarafından gelip köyün içinden geçen kanal, beyaz bırakılarak aydınlanmış gündüz ortamını vurgularken, sağ tarafındaki ayna görüntüsü ise gökyüzünün siyah olduğu aynı açıdan bir

gece sahnesini yansıtır. Kompozisyonun üst tarafında yer alan kuşlar ile köy kurgusunu oluşturan ön ve arka planın üst üste bindirilmiş görüntüsü şekil-zemin ilişkisi açısından bir karmaşa yaratmaktadır. Söz konusu planlar ancak dikkatli bir şekilde incelendiğinde birbirinden ayrılabilir. Escher'in, "Gece ve Gündüz" (Day and Night) adlı eserinde, düz desenleri üç boyutlu yanılısamaya dönüştürme eğilimi net bir şekilde görülebilmektedir.

"Özgün baskı gibi düz bir düzlemde, fotoğraf sanatında olduğu gibi uzayın tümü hayal ürünüdür. Bir fotoğrafın aksine, sanatçılar öznenin kendisinde ve tasvir edilme biçimlerinde herhangi bir sayıda değişiklik yaratma araçlarına sahiptir. Bu araçlar renkleri, kenarları, dokuyu ve ölçeği içerebilir. Bu öğelerle uğraşmak, resmin bazı parçalarının arka plana çekilmesini veya alternatif olarak ön plana çıkmasını sağlayacaktır". (Toshidama, 2011)

Bu durum Çin ve Japon sanatında görülen üç boyutu yitirmeden ön ve arka planları tek plana indirgeyen gravür tekniğiyle benzer özellikleri taşımaktadır

Görsel 16. "Gece ve Gündüz", 1938, 39.1 x 67,7 cm, Ağaç Baskı.

İlk bakışta resme koyu alanların hâkim olduğu görülür, resmin sağı geceyi tasvir eder ve bu alandaki koyu alanlar izleyiciyi bu kısma bakmaya yönlendirir. Bu nedenle resme ilk bakışta, egemen bir gece görüntüsü hissi verir. Ancak izleyici görseldeki detayların farkına vardıkça; sağ taraftaki karanlık şehrin ya da köyün içinden, sol tarafa doğru uçan kuşların, griden siyaha dönerek aydınlandığının ve bu yöne yani gündüze doğru ilerlediğinin farkına varır. Kuşların hareket ettiği dikey düzlem ve peyzajın yatay düzlemi, resmin

alt tarafında birbirine bağlanır ve böylece gece gündüz döngüsü tamamlanır. Kompozisyonun siyah-beyaz ayna simetrisi, resim yüzeyinin iki farklı alan gibi ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Escher'in ustalıklı tasarımı, izleyicinin, resmin her iki alanını birbiriyle ilişkilendirip sanki tek bir yermiş gibi algılamasını sağlar. Sanatçı diğer çalışmalarında olduğu gibi bu eserinde de yansıtma ve simetri, önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu ilkeleri kullanarak kendi özgürlük alanlarının sınırlarını da genişletir.

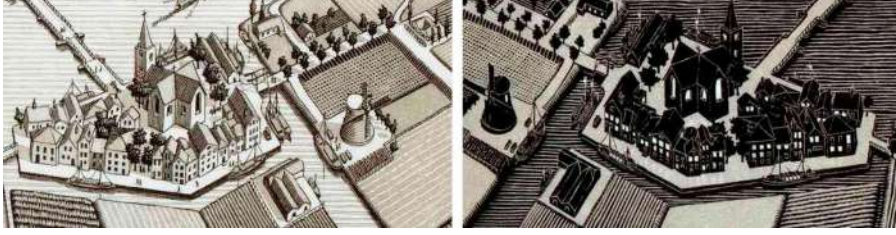
Escher'in "Gece ve Gündüz" resmindeki gibi bir yer olası mı? Yoksa sanatçının zihninde yarattığı kurgusal bir yer mi? Bakış açısı ve perspektif yapısı gereği, olması mümkün olmayan bir mekân gibi görünüyor. Beyaz ve siyah kuşlardan oluşan desen, bir yandan kademeli olarak değişirken bir yandan da alta yer alan manzaradaki görünümü engellemektedir. Kuş deseni, geceye doğru uçan beyaz bir kuş sürüsüne dönüşürken, siyah kuşlar da kaybolurken, sola doğru tamamlayıcı değişim gerçekleşiyor ve manzara tekrar görünür kılınmıştır. Escher bu etkiyi yaratmak için kuşların hareket ettiği dikey düzlem ile peyzajın yatay düzlemini üst üste gelecek biçimde betimlemiştir.

"Manzarayı kuşların düzlemine yansıtarak, resmin tamamı yeniden oluşturulur! Manzaranın siyah-beyaz ayna simetrisi ilk bakışta kuşa da mevcut gibi görünüyor Kaybolan bir kuşun konturlarının siz yukarı doğru ilerledikçe gittikçe daha fazla alanı nasıl kapladığına dikkat edin. Burada iki kuş arasındaki mesafenin yarısından yukarı doğru bir kayma ile birleşmesine rağmen aynı renkten. Ancak, siyah kuşlar beyazların ayna görüntüleri değildir. Kuşların kuyruklarına bakın" (Macgillavry,1986).

Escher'in zihnindeki gece ile gündüzü; açık-koyu ve boş-dolu alanları kullanarak hem resim plastiği hem de grafik tasarım dili üzerinden irdelediği ilk bakışta anlaşılmaktadır. Çalışmasının sol tarafı sağ tarafa benzermiş gibi görünse de detaylı olarak incelendiğinde, ince ve bazen belirgin şekillerde farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Resmin sağda kısmını altında görebileceğimiz gibi gündüzü temsil eden beyaz rengin ağırlıkta olduğu köyde ve limanda gezen insanlar ayrıca at arabası ile giden, köprüden geçen insanlar kömürlü vapurların çıkardıkları duman ve suda bıraktığı izler görülürken, karanlık gecenin yaşandığı köyde insanlar sokakta görülmemektedir. Bu durum gece yaşantısı ile çok uyumludur. İzleyici detaylara çok dikkat etmezse bu bilgiye ulaşamayacaktır. Escher, izleyiciye gece hayatıyla, gündüz yaşanan hareketli hayat arasındaki farkı birkaç figürü koyarak ya da koymayarak gösterebilmiştir. Her ne kadar gece olsa da evlerin pencerelerinden yayılan ışığı, hatta onların zemindeki yansımalarını görsek de resmin kurgusu izleyiciyi

gecenin karanlığına, ürkütücü havasına hatta tehlikelerine dikkat çekmeyi başarıyor.

Görsel 17. “Gece ve Gündüz” detay

Tarih boyunca bu karanlık alanla aydınlık alana pek çok anlam yüklenildiği görülür, genellikle gündüz, ışığa ve yaşamla, gece ise ölüm ve karanlıkla ilişkilendirilir. Ay'ın görünür olması ve gecenin gökyüzüne hâkim olmasıyla iyiliklerin ve güzelliklerin bir anlamda kaybolduğuna, kötülüklerin ve felaketlerin karanlığı beklediğine dair inanışlar pek çok kültürde vardır. Karanlıktan korkulur, bunun en yaygın sebebi kişinin hem çevresini duyu-larıyla algılayamaması görememesi hem de belirsizlik ve bilinmezliğin o'nu bizi korku ve endişeye sevk etmesidir. Gündüz ise günışığı ile kişinin çevresini aydınlatır, her şeyi görünür kılar, yeni başlangıçlar, korku ve endişenin azalmasını sağlar, insanlar günlük rutin işlerini gündüz saatlerinde yaparlar, sosyal iletişim de gündüz artar tüm bu nedenlerle, gündüzlerin iyilikler ve güzellikler doğuracağı inancı yaygındır.

Günün eşit iki kısmı gece ve gündüz anlamsal olarak, birbirine denk kabul edilse de Escher bu resminde, gece ya da gündüzden birini baskın yapıyarak, birini ötekine göre iyi ya da kötü bir şekilde göstermemektedir. Escher'in bir yeri ya da durumu önemseyip kutsadığı ya da kötülediği şeklinde bir kanaate varılmasını benimsemediğini, tarafsız kalmayı yeğlediğini ve olası anlam çıkarma işini izleyiciye bıraktığı söylenebilir. Kısacası Escher gündüzün, geceden iyi mi yoksa kötü mü olduğuna ilişkin bir mesajı doğrudan vermemiştir.

Detaylandırmak gerekirse örneğin, gece görüntüsündeki kuşlar neden beyaz olarak betimlenirken, gündüze gidenler neden siyah olarak betimlenmiştir, belki de Escher bu kontrast ile aralarındaki geçişkenliği vurgulamıştır. Görsel illüzyon yaratan bu çalışmalarındaki devinim ve bir döngüsellik, tıpkı sonsuzluk yüzeyindeki (Möbius Şeridi)⁵ gibi izleyeni hep aynı noktaya

5 “Möbius şeridi, sonsuzluğu ifade eden sembole benzerliği ile bilinir. İnce, uzun dikdörtgen şeklindeki bir kâğıt parçasının uçlarını, uçlardan birini 180° döndürüp, birbirine yapıştırarak Möbius şeridini elde edebiliriz. Möbius şeridinin meşhur olmasının sebebi iki farklı yüzü (ön ve arka) olan bir kâğıt parçasıyla tek yüzlü bir cisim oluşturulabilmesidir. Möbius şeridi, 1858

geri getirmekte. Escher'in pek çok resminde Mobius Şeridindeki döngüyü görmek mümkündür. Çizgilerini takip etmek izleyiciyi en azından anlamsal düzeyde başladığı noktaya getirebilmektedir. Bu durumu özellikle "İmkânsız Mekanlar"ında ve bu türlü mozaik formları kullandığı "tessellation, çalışmalarında detaylı olarak görmek mümkündür. Escher'in resminde, sağ tarafta gecenin ardından gündüzün gelmesinin, yani gecenin gündüze dönmesinin habercisi olan beyaz kuşlar bulunmakta. Ayrıca resmin sol tarafındaysa gündüzün ardından gecenin gelmesi, yani gecenin habercisi olan siyah kuşlar bulunmakta. Dolayısıyla açıkla koyunun bu ardılığını, birbiri ardından düşündüğümüzde, hareketliliğin, devinimin sürekli döngüsü içinde gecenin gündüze, gündüzün geceye dönüştüğü görülür. Escher'in en büyük başarısı yüzeyin içerisine, belki görüntüsel olarak değil ancak izlençe açısından bir hareket ivmesi bir döngü ivmesi katılabiliyor olmasıdır.

Ayrıca resimdeki yaşamsal döngüden de bahsetmek gerekir; toprağın tarlaya dönüşmüş hali ilgi çekiyor hemen ardından sürülmüş tarlaların geriye doğru gittikçe bazı biçimsel değişimlere dönüşümlere uğradığı ve sonunda birdenbire kuşlara dönüştüğü görülmektedir. Bunu yaşamsal döngü ile ilgili bir durum olarak anlamakta mümkündür. Eserde görülen yeryüzündeki tarla boşluklarının bir anda kuşa dönüşmesi, gece- gündüz ve açıklık koyuluk döngüsünde olduğu gibi izleyiciyi gece-gündüz üzerinden yaşamsal döngüye ve hayatın devamlılığına dair düşünmeye sevk etmektedir. Detaylandırmak gerekirse, tarla toprağa dönük imgeleri belleklerde canlandırırken, kuş figürünün ilahi olanın temsili açısından gökyüzünün ve gökte yaşayan tanrısal imajları çağrıştırdığı düşünülebilir. Kuş figürlerinin göçmen kuşlar olması da tesadüfi değildir. Göçmen kuşlar daima bir yerde konaklamazlar, onların mevsimsel döngüleri vardır, kış aylarında sıcak bölgelere beslenmek ve üremek için göç ederler. Escher'in, resminde kuşların bir anlamda, geceden gündüze göçleri de resimlenmiştir denilebilir. Ayrıca hayatın ilahi temsili içinde var olmak ve ölüm gerçeğinin sonsuz döngü içinde tekrarı ile nereden geliyoruz, nereye yükseliyoruz sorularına da gönderme yaptığı düşünülebilir. Bu bağlamda Escher'in, toprağı, gökyüzünü ve suyu, kuşları yani tüm hayati unsurları bir araya getirip, hayat döngüsünü de resmin içine dahil etmeyi başardığı söylenebilir. Sanatçının "Gece ve Gündüz" eserinde yukarıda sayılanlar yanında, üç boyutlu uzayda bir nesnenin diğeri ile olan geometrik ilişkiler ile baskı veya çizimin konturları içinde sonsuza kadar sürebilecek görsel yansımalar yaratmayı başarmış, bu bağlamda güçlü bir etkiye sahip eşsiz bir eser üretmiştir. "Gece ve Gündüz" adlı eseri sonraki çalışmaları için öncü bir çalışma olmuştur. Bu eserde aslında sadece kuşbakışı kurgulanmış

---

yılında iki Alman matematikçi August Ferdinand Möbius ve Johann Benedict Listing tarafından birbirlerinden bağımsız olarak keşfedildi" (Kaya, 2022).

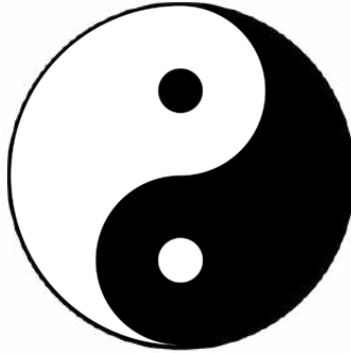
gibi görünen mekân, perspektif olarak geriye doğru daralması ve küçülmesi gerekirken ön cephede görülen oranları korumaktadır. Bu durum bir tür yarılsama yaratmaktadır. Öyle ki resmin orta planı konkav bir şekilde ön plana doğru bükülmüş gibidir.

Eserlerinde zıtlıkları vurgulayan Escher, bir yüzeyde açıklık- koyuluk, boşluk-doluluk negatif-pozitif gibi tasarım kriterleri yanında, toprak, su, hava, karanlık ve aydınlık gibi somut ve soyut düşüncelerini basitçe çözümlenmiş gibi algılanabilecek şekilde ama derinlik ve bütünlük içinde görselleştirmiştir. Grafik sanatçısı olarak anılmasının sebeplerinden biri biliyoruz ki grafik tasarımın mesaj iletimi yanında, soyut bir düşünceyi basit ve kolay anlaşılır şekilde izleyiciye aktarabilmesindeki başarısıdır.

Escher'in resimleri detaylı incelenmediğinde yüzeysel imajlar, dekoratif görüntüler, hayret verici görsel illüzyonlarmış gibi algıanırlar. Oysaki sanatçı zor olan yolu seçmiş çok az malzeme, çok az teknik kullanarak hayatın içindeki karşıtlıkları doğum, ölüm meselesine varana kadar yaşam döngüsünü bu zıtlıklar üzerinden ustaca anlatmayı başarmıştır.

Escher'in, eserlerinden hareketle o'nun, Uzakdoğu'ya özgü "Yin Yang" ilkesini bildiğini ve bunun üzerine düşündüğünü, evrenin bütün ilkelerinin bir arada ve bir olduğu fikrini önemseddiği söylenebilir. İyi ile kötünün, huzur ve huzursuzluğun bir arada var olduğuna ilişkin bilgiyi eserlerine yansıtmıştır. Escher, günün, gece ve gündüzden oluştuğu bilgisinden yola çıkarak; dengenin, hayatın en önemli unsuru ve illüzyonu olduğunun ve evrenin bundan oluştuğunun farkında olduğu söylenebilir. Hayat ne geceden ibaret ne gündüzden ibarettir, evren ne gökyüzünden ibaret ne de topraktan ibarettir, bir resim de tam açıktan ne de tam koyudan oluşabilir. Escher, tüm bu olgular üzerinden, izleyicide bir farkındalık yaratmaya çalışır. Bu anlamda da onun metafizik dünyada evrenin işleyişine dair de bir fikri olduğu ama bunu da gözlere sokarcasına değil de izleyene duyumsatarak aktardığı söylenebilir. "Şeytan ayrıntıda gizlidir" tam da Escher'in resimleri için geçerlidir, o detayları hem resim yüzeyinin içine hem de dışına taşımayı başarmıştır.

Görsel 18. Yin ile Yang Sembolü.

Çağdaş sanatta, sanatçıların mümkün olduğunca az şey gösterdikleri, kavranmasının zor olduğu yapıtları üretmeye meyil ettiklerini görülmekte. Öyle çalışmalar izleyiciye sunulmakta ki, o çalışmaları yorumlamak için pek çok bilgiye ve yaşamışlıklara kısaca deneyime sahip olmak gerekmekte ancak bunlara rağmen yapıtın tüm yönleriyle anlaşılması yine de mümkün olamayabiliyor. Oysaki konuyu basitmiş gibi gösterip, çok az malzeme ve incelikli bir teknik beceri ile aktarması, bilim ve sanatı bir araya getirişindeki ustalık, izleyiciyi hemen kendine çekmekte ve hayranlık uyandırmaktadır. İzleyici Escher'in yapıtlarında, her bir ayrı nesneyi günlük deneyimlerden bildiği bir şey olarak hemen tanımlayabilir, ancak bu parçalar "imkânsız" bir bütün halinde birleşmiş olarak ona sunulur. Böyle düşünüldüğünde, Escher'in sanatı kavrayışı ve yorumlayışındaki farklılık onu döneminin en çağdaş sanatçılarından birisi yapmaktadır.

Teknik bazı detaylara girmek gerekirse Escher; tarlalarda, kuşlarda, nehirlerde kullandığı taramalardaki çizgi kalınlıkları çok az değişkenlikte ve eşit aralıklarla kullanmış, yatay forma dikey, dikey olana ise yatay yönde olacak şekilde kullanarak görsel bir zenginlik sağlamıştır. Tarla sınırları, özellikle eserin sağ üst bölümünde belirgin değildir. Negatif-pozitif ilişkiler yanında boşluk ve doluluk olgularının bir arada kullanılmasıyla, resimdeki derinlik hissi güçlenmektedir. Escher, çizgi kalınlıklarında büyük değişiklikler yapmamış olmasına rağmen izleyiciye nehirde akan suyun derinliğine ilişkin bir fikir vermeyi başarabilmiştir. Ayrıca, zaman zaman tarama yapmayarak, sadece beyaz alanı kullanarak örneğin, sol üstte görülen nehirde olduğu gibi gün ışığının suya yansımaları betimleyebilmiştir. Resmin üst bölümünde, siyah bölümlerde de aynı kullanım görülebilmektedir.

Escher, siyah kuşa dönüşen tarla bölümünde bu durumu göstermez, öyle ki burada tarlanın sınırının mı kuşla bütünleştiği yoksa kuşun mu tarlayı kapattığı çok belirgin değildir. Escher, bu formun belirsizliği üzerinden, izleyici tarafından algılanması güç ama bütünsel bakıldığında, kavranabilen bir biçimsel bir dönüşüm dili metamorfozu kullanmıştır.

Gece ve Gündüz adlı eserde yer alan sağ üstte sürülmüş tarlanın, bir anda kuşa dönüşebildiği ya da kuştan, düz tarla imgesine dönüştüğü bölümlerde metamorfozu görmek mümkündür. Escher, imgenin en basit halinden en organik haline yani kuş imgesine geçişi yine aynı metamorfoz mantığı ile ele almıştır. Bu duruma bilgi ontolojisi açısından bakılacak olursa, ham bilginin en üst düzeydeki entelektüel bilgiye doğru plastik bir malzeme kanalıyla aktarıldığı görülür. Algısal olarak tarla görüntüsü, bir tür dönüşüm geçirecek ve olgunlaşarak bazı detaylarını kazanarak en sonunda bilinen, tanınan tüm organları hatta tüyleri ile bir kuşa dönüşür. Dolayısıyla eserde görülen beyazın siyaha dönüşümü, basit olanın karmaşığa dönmesi şeklinde de izleyiciye tekrar iletilmiş olur.

Sonuç

Escher, “Gece ve Gündüz” adlı resminde, bir yandan birçok resimsel düzlemi bir arada çözümlerken, bir yandan da birçok dönüşümü örneğin yaşam döngüsünü de göstermeyi başarmıştır. İlk izlenim olarak yalın bir resim gibi görünse de bu resimde, çok fazla detay bulunmaktadır. Bu detaylar tek tek incelendiğinde izleyicide, farklı düşünce durumlarına sebebiyet verecektir ki bu izleyici için bir kazanım olarak görülebilir. Resimde; zıtlıkların, teknik kontrastların bunlara ek olarak dengenin kullanımı ve tüm bunların algılanabilir olmaları yine bu resmi eşsiz kılan özelliklerindedir. Ayrıca resimde “dengeyi” bozan unsurlar da kullanılmıştır, örneğin gündüz tarafında figürler vardır, ancak gece de bu figürler kaybolurlar, bunları adeta bir bulmaca gibi çözmeye davet eden özelliği de resmi yine cazip kılan özelliklerindedir. Escher’in bu türden eserleri estetik bir deneyim olmanın yanında izleyicinin hayata bakış açısını zenginleştirici bir derinliğe sahiptir. Çok hızlı hayatların yaşandığı şu günlerde, sanatta bu hızdan nasibini almakta ve insanların, ayrıntılara inmeye, daha fazla incelemeye veya bakmaya pek fırsatları kalmamaktadır. İşte tam bu noktada Escher belki de neyi kaçırmamamız gerektiğinin hatırlatması açısından önemli birçok eserini sanat dünyamıza kazanmıştır bunun yanında “Gece ve Gündüz” adlı resmi baş yapıtlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bu araştırma, Escher’in bir zanaatkar düzeyinde teknik başarısını, malzemeye ve tekniğe hakimiyetini ve teorik ve düşünsel derinliğini en

üst noktadan gösteren sonuçları ortaya çıkarması sebebiyle önemli bir iş görmektedir. Ayrıca, bu araştırma, Escher'in savaş süreci içerisinde sürekli taşınarak, adeta kuşlar gibi göçebe bir şekilde yaşadığı bu sırada tanık olduğu olaylardan etkilenip, sanatçı olarak yaratıcılığının, hayata bakışının ve onun sanat felsefesinin gelişimini de göstermektedir. Escher'in yaşadıklarını ve duygularını sanatına bu denli soyut bir şekilde aktarabilmesi, yaratıcılığını bu denli izleyiciye gösteriyor olabilmesi açısından da çok önemli bilgilere ulaşılmıştır. Günümüz izleyici için Escher'i fiziksel olarak görmek mümkün olmasa da "Gece ve Gündüz" adlı resimleri sayesinde, ona dair hemen hemen bütün unsurları öğrenmek, o'na, o'nun hayata bakışından, yaşadıklarına, tanıklıklara değin yaşam döngüsü hakkında fikir edinmek mümkündür. "Gece ve Gündüz" adlı resmi hakkında altının çizilmesi gereken önemli bir diğer unsur da Escher, resmini siyahla beyazın zıtlığı, gece ve gündüz gibi birbirlerine bu kadar karşıt iki şeyle anlatmaya çalışıyormuş gibi görünse de tek bir bası bir kalıbı kullanmış olması önemlidir. Çünkü Escher, hayatın siyah ve beyazdan ibaret olmadığını, "Yin ve Yang", "iyi ve kötü", "beyaz ve siyah" ayrımına, grilerle cevap verilebileceğini gösterir. Hayatın döngüsü içerisinde her zaman ve sadece keskin aykırı uçların olmadığını; ara tonların, ara düşüncelerinde olabileceği fikrini getirir: Bu nedendir ki, bu resmin bu bağlamda da değerli bir eser olduğunu belirtmek mümkündür.

Escher'in, yaşadığı dönem düşünüldüğünde farklı ve yenilikçi olması, ayrıca grafik sanatların önemli branşlarından biri olan özgün baskıda (ahşap baskı) bu kadar incelikli çalışabilmesi de hayret vericidir. Ahşap malzemeyi çok iyi tanınması ve uygulaması zanaatçı yönünün çok üstün olduğunu gösterir, "Gece ve Gündüz" adlı resmi Escher'in hem zanaatçı hem sanatçı hem de tasarımcı yönünü bu üç kanaldan bir araya getirebilmiş olması açısından da bu hem eseri farklı kılıyor hem de Escher'i çağdaşlarından farklı kılmaktadır.

Bu eseri o'nun bütün farklılıklarını somutlayan bir başarıdır ve Escher'i, Escher yapan hemen hemen bütün farklı yönlerini, ustalıklarını, becerilerini görünür kılmaktadır. Bu resmin 600'den fazla baskısı yapılmış pek çok ülkede sergilenmiştir. Türk sanat izleyicilerinin mutlaka yakından görmesi detaylarını incelenmesi, gereken önemli bir eser olduğunu belirtmek gerekir. Escher'in, "Metamorfozlar"ı ve "İmkânsız Mekanları" içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Becker, Christopher D. “Creating Repeating Hyperbolic Patterns Based on Regular Tessellations” https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/139945/Becker_Christopher_July2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim Tarihi: 20.10.2022.
- B. de Smit and H. W. Lenstra Jr. “Artful Mathematics: The Heritage of M. C. Escher, Notices Of The Ams” Vol. 50, Sayı 4, s.446-451 Erişim Tarihi: 18.10.2022.
- Dotto, E. (2017) Drawing Hands. The Themes of Representation in Steinberg and Escher’s Images
https://www.researchgate.net/publication/321279092_Drawing_Hands_The_Themes_of_Representation_in_Steinberg_and_Escher’s_Images Erişim Tarihi: 28.09.2022.
- Dunham, D. (2003) Creating Repeating Hyperbolic Patterns—Old and New Notices Of The Ams” Vol. 50, Sayı 4, s.452-455 Erişim Tarihi: 18.10.2022.
- Dunham, D. (1999) Artistic Patterns in Hyperbolic Geometry In Bridges 1999 Conference Proceedings, pages 239–249
- Escher, M. C. (2023). M.C. Escher is famous, world-famous!. (Çev. Berna Özlem Özcan). (12.10.2022). <https://mcescher.com/about/eschers-route-to-fame/>
- Kara, E. (2021) M. C. Escher perspektifinde İslam sanatında geometrik desenler tasarımı Yıldız Teknik University Art and Design 2(8): 105-116 19 <https://yjad.yildiz.edu.tr/article/12> Erişim Tarihi: 12.04.2023.
- Kaya, E. E. (2022). Algımızı Zorlayan Nesne: Möbius Şeridi. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/algimizi-zorlayan-nesne-mobius-seridi> Erişim Tarihi: 12.10.2022.
- Macgillavry, C.H (1986). The Symmetry Of M. C. Escher’s “Impossible” Images Comp. & Maths. with Appl, Nos. 1/2, Pergamon Press Ltd. pp, 123-138. <https://core.ac.uk/download/pdf/81108984.pdf>
- Piller, M. (2021) (Flor de Pascua <https://www.escherinhetpaleis.nl/story-of-escher/flor-de-pascua/?lang=en> Erişim Tarihi: 12.10.2022.
- Poole Steven (2015) <https://www.theguardian.com/artanddesign/2015/jun/20/the-impossible-world-of-mc-escher> Erişim Tarihi: 12.10.2022.
- Ramchurn, R. (2015) <https://www.architectsjournal.co.uk/practice/culture/the-metamorphoses-of-mc-escher> Erişim Tarihi: 12.10.2022
- Türk Dil Kurumu Bakanlığı. (2019). Güncel Türkçe Sözlük bkz. sanat <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 26 05. 2023.

The life of Escher. (2017, Eylül). The life of Escher. (Çev. Berna Özlem Özcan). Erişim Tarihi: 13.10.2022. Adresi: <https://esherinhetpaleis.nl/about-escher/timeline/?lang=en>

Toshidama. (2011). <https://toshidama.wordpress.com/2011/09/20/space-the-final-frontier-the-problem-of-depth-in-japanese-prints/> Erişim Tarihi: 30.02.2022

Space – The Final Frontier: The Problem of Depth in Japanese Prints. (Çev. Berna Özlem Özcan). Erişim Tarihi: 30.02.2023.

Wikipedia The Free Encyclopedia

<https://sozluk.gov.tr/>). [https://en.wikipedia.org/wiki/Droste_effect#:~:text=The%20Droste%20effect%20\(Dutch%20pronunciation,realistically%20be%20expected%20to%20appear.](https://en.wikipedia.org/wiki/Droste_effect#:~:text=The%20Droste%20effect%20(Dutch%20pronunciation,realistically%20be%20expected%20to%20appear.)

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/all-works#!#filter-Name:all-paintings-chronologically,resultType:masonry> (Erişim Tarihi: 06 Mart 2022).

Görsel 2. <https://www.alhambradegranada.org/en/info/galleryofphotographs/tiles.asp> (Erişim Tarihi: 06 Mart 2022).

Görsel 3. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62830.html> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2022).

Görsel 4. <https://mcescher.com/gallery/early-work/> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2022).

Görsel 5. <https://www.artsy.net/artwork/m-c-escher-tower-of-babel> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2022).

Görsel 6. <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/hand-with-reflecting-sphere> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2023).

Görsel 7. <https://allpainters.org/paintings/metamorphosis-iii-excerpt-7-1968-m-c-escher.html> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

Görsel 8. [https://mcescher.com/gallery/switzerland-belgium/#iLightbox\[gallery_image_1\]/25](https://mcescher.com/gallery/switzerland-belgium/#iLightbox[gallery_image_1]/25) (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

Görsel 9. <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/cycle> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

Görsel 10. <https://www.artchive.com/artwork/up-and-down-maurits-cornelis-escher-1947/> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

Görsel 11. <https://historia-arte.com/obras/reptiles-de-m-c-escher/> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

- Görsel 12. <https://www.arthipo.com/image/cache/catalog/artists-painters/m/maurits-cornelis-escher/mce80-Maurits-Cornelis-Escher-relativity-1200x1142.jpg> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).
- Görsel 13. <https://www.artic.edu/artworks/118140/print-gallery> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).
- Görsel 14. https://en.wikipedia.org/wiki/Circle_Limit_III (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).
- Görsel 15. <https://yjad.yildiz.edu.tr/article/12> Erişim Tarihi: 12.04.2023
- Görsel 16. <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/day-and-night> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).
- Görsel 17. <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/day-and-night> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).
- Görsel 18. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-11596/yin-ve-yang/> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).